

1.02 Pregledni znanstveni članek

UDK 004.738.5:654.197(4)

Prejeto: 30. 4. 2012

Evropski projekt EUscreen Kdo, kaj, kje, kdaj in zakaj

KATJA ŠTURM

absolventka Filozofske fakultete v Ljubljani, honorarna sodelavka pri projektu EUscreen
na Oddelku za arhiviranje in dokumentacijo TV Slovenija
Kovača vas 138, SI–2310 Slovenska Bistrica
e-pošta: katja.tormenta@gmail.com

IZVLEČEK

Gradivo programa evropskih televizijskih hiš, ki je bilo do sedaj dostopno večinoma le izbranim strokovnjakom in ožjemu arhivskemu krogu znotraj institucije, je sedaj na voljo in dostopno širši javnosti. Cilj evropskega projekta EUscreen je doseči visoko povezljivo digitalizirano zbirko gradiva televizij, ki bi spodbujala odkrivanje in raziskovanje evropske televizijske dediščine v spreminjajočem se okolju.

KLJUČNE BESEDE: *audio-vizualni arhivi, digitalizacija, EUscreen, kontekstualizacija, Europeana, televizijska dediščina, kulturni dediščina, zgodovina televizije, virtualna razstava projekta EUscreen*

ABSTRACT

EUROPEAN PROJECT EUSCREEN
WHO, WHAT, WHERE, WHEN AND WHY

The programme content material of European broadcasters, previously only accessible to certain experts and a few select archivists within certain institutions, has now been made available to the general public. The aim of the European project EUscreen is to build a highly connected digitized collection of television material so as to encourage exploration of and research on the heritage of European television in an ever-changing environment.

KEY WORDS: *audiovisual archives, digitization, EUscreen, contextualization, Europeana, television heritage, cultural heritage, history of television, Virtual Exhibition of EUscreen project*

Uvod »Iz prakse za prakso«

So vprašanja, ki jih vsak dan postavljamo drug drugemu, vprašanja, ki jih učitelj zastavlja generacijam otrok, in ne nazadnje vprašanja, ki se jim ne more izogniti niti najbolj izkušen znanstvenik. Pet ključnih vprašanj je: kdo, kaj, kje, kdaj in zakaj.

V zapisanem skušam odgovoriti na znamenito peterico vprašanj ter celostno predstaviti projekt, v katerem Radiotelevizija Slovenija sodeluje že od leta 2009. Odgovori na prva vprašanja so sila preprosti, bolj ali manj enostavni. Članek pa je v večji meri odgovor na tisti otroško radovedni in znanstveno izzivalni zakaj. Odgovor, ki je nekoliko daljši, nekoliko bolj večplasten. Zakaj projekt EUScreen?

EUScreen – »Raziskovanje evropske televizijske dediščine v spreminjajočih se kontekstih«

EUScreen je triletni nadaljevalni raziskovalni projekt programa *Contentplus* evropske komisije, katerega namen je digitalizacija kulturne dediščine, ki jo hranijo izvajalci javne službe v okviru varstva arhivskega gradiva. Digitalizacija je ključna za zagotavljanje dostopnosti do teh vsebin na svetovnem spletu, to pa je primarni cilj tako projekta *Contentplus* kot projekta EUScreen. Večina avdio-vizualnih arhivov v Evropi je konec leta 2009 združila moči v prizadevanju, da bi ponudili Evropi in svetu enoten in celosten dostop do evropske televizijske dediščine. Projekt EUScreen je s strokovno izbiro avdio-vizualne vsebine in z jasno vzpostavljenim okvirom potrebnih metapodatkov uskladih heterogene zbirke avdio-vizualnih arhivov po vsej Evropi ter oblikoval spletni portal z mogočno zbirko digitalizirane televizijske vsebine. Na tisoče videoposnetkov, slik in drugega arhivskega gradiva televizijskih institucij je na voljo za brezplačen ogled in spletno posvetovanje; dodatne vsebine se dodajajo vsak dan.¹

Televizija Slovenija je ob koncu projekta, ki se je končal s septembrom 2012, zagotovila prost dostop do koščka slovenske kulturne dediščine s tisoč digitalnimi, strokovno izbranimi avdio-vizualnimi vsebinami v dolžini do petih minut. Kratki dokumentarni prispevki, ki so bili do sedaj razmeroma nedostopni širši javnosti, so razdeljeni na štirinajst zgodovinskih tematskih sklopov, tematske primerjalne virtualne razstave in specialno zbirko reprezentativne slovenske zgodovinske in televizijske tematike.

Dostopnost avdio-vizualnih vsebin na spletu

Dandanes je dostopnost programske vsebine avdio-vizualnih arhivov na spletu dejstvo. Velik del avdio-vizualne vsebine je sicer že digitaliziran, marsikatera vsebina je dostopna na spletu, vendar proces digitalizacije poteka predvsem na nacionalni in institucionalni ravni. Digitalizacija ostaja omejena, digitalizirana vsebina pa prikazana na institucionalnih spletnih straneh televizijskih hiš. Številne televizijske hiše so namreč oblikovale lastne spletne strani z nekaj sto dostopnimi avdio-vizualnimi predmeti. Kljub temu se danes še vedno spopadajo z vprašanji dostopa in uporabe, kaj šele da bi se jim uspelo ukvarjati z vsebinsko vrednostjo in kontekstualizacijo svojega gradiva s pomočjo izoblikovanih kuratorskih praks. Avdio-vizualna vsebina je na ogled zato, ker je, ker obstaja.²

Naj opozorim, da je ogled avdio-vizualne vsebine nekaj povsem drugega kot dostop do vsebinsko umeščene in arhivsko dokumentiranega avdio-vizualnega gradiva. Avdio-vizualne institucije in digitalne knjižnice so bile na ta način izzvane, da zadovoljijo potrebe uporabnika in ustvarijo nov podatkovni dostop do vsebinsko dopolnjenega avdio-vizualnega gradiva. Takšen dostop zahteva od ustvarjalca nov koncept razmišljanja o tematskih povezavah vsebine, kuratorski pristop pri obdelavi te vsebine in nenehno zazrtost v bodočega uporabnika in njegovo povpraševanje.³

Spletna dostopnost vsebinsko podprtega televizijskega gradiva predstavlja velikansko spremembo v arhivski stroki in popolno prestrukturiranje dosedanjega načina arhivske hrambe. Odprtost televizijskih arhivov in spletna dostopnost arhivskega gradiva širši javnosti predstavljata novo spremembo v delovanju avdio-vizualnih arhivskih ustanov v Sloveniji, Evropi in svetu.

Gradivo televizijskega programa televizijskih hiš, ki je bilo do sedaj dostopno večinoma le izbranim strokovnjakom in ožjemu arhivskemu krogu predvsem znotraj institucije, je sedaj na voljo in dostopno širši javnosti. Izbrano gradivo predstavlja izjemno bazo podatkov in vsebin, njegova raznovrstnost pa veliko število morebitnih uporabnikov. Za zadovoljitev raznovrstnih povpraševanj in zahtev uporabnika je potrebno zagotoviti različne načine dostopa do teh vsebin, uvesti raznolikost spletnega iskanja in ponuditi orodja, ki so po meri različnim skupinam in pomagajo uvideti smisel podatkov, ki so na voljo. Najti pot do novega mo-

¹ About EUScreen.

² De Leeuw: European Television History Online, str. 5.

³ De Leeuw: European Television History Online, str. 5.

rebitnega uporabnika in ustreči njegovemu povpraševanju je postala nova mantra evropskih avdio-vizualnih arhivov.⁴

Drzen, a nujen dostop do vsebinsko podprtih avdio-vizualnih vsebin na svetovnem spletu je podprla tudi evropska komisija v okviru programa *eContentplus*. Evropska komisija je podprla raziskovalni projekt »EUscreen – raziskovanje evropske televizijske dediščine v spreminjajočih se kontekstih« in podelila subvencijo v višini več kot štiri milijone evrov.

Sprememba v arhivski stroki

Opaziti je, da je v resnici razvoj iz zaprtega, nedostopnega arhiva v reprezentativno spletno predstavitev le-tega postal nujen. Vrednost gradiva je namreč enaka uporabi in dostopnosti gradiva. Gre za preprosto enačbo sodobne globalne družbe »uporaba=vrednost« in zavedati se je začenja vse več arhivskih institucij. Tudi televizijski arhivi niso izjema. Digitalizacija avdio-vizualnega gradiva omogoča nadaljnjo rabo in je edini način, ki zagotavlja, da bo obstalo in daje arhivski vsebini vrednost in z njo novo življenje. V nasprotnem primeru ostaja na policah, na njej pa se nabira prah, ostane nevidna, neizkoriščena in ne nazadnje popolnoma nič vredna.⁵

Avdio-vizualne institucije imajo različne pristope, kar zadeva vprašanje dostopa do arhivske vsebine. V oči bodeta predvsem dva zelo različna pristopa televizijskega in filmskega arhiva. Tako televizijski kot filmski arhiv se ukvarjata z gibljivimi slikami, vendar je pri vprašanju dostopa do institucionalnega gradiva veliko bolj odprt televizijski arhiv.⁶

Televizijski arhivi so mnogo bolj odprti za spremembe, hitreje sprejemajo tehnološki napredek in kažejo nekoliko širšo vizijo avdio-vizualne vsebine in njene vrednosti, to pa jim omogoča, da gibljive slike izkoristijo na najbolj optimalen način doslej. Medtem pa filmski arhivi svoje arhivsko gradivo obravnavajo bolj ali manj kot nedotakljiv, svet material. Ta odnos ni povsem neupravičen. Digitalizacija je ključni element, ko govorimo o dostopu do avdio-vizualnih vsebin na spletu in ta danes še ni dosegla standarda kakovosti filma. Spletna predstavitev bi potemtakem filmskemu gradivu več odvzela kot dodala. Vsekakor pa se

prehodu na digitalno tehnologijo ne bo več mogoče izogibati ne po tehnološki ne po ekonomski plati.⁷

Projekti prenovljene arhivske miselnosti

Program *eContentplus*

Premik iz zaprtega v odprto, od kuratorjev do uporabnika se kaže tudi v finančni podpori programov evropske komisije za ohranjanje dediščine, kot je program *eContentplus*, ki je bil ustanovljen po sklepu evropskega parlamenta in sveta Evrope (9. marca 2005). Sklep je določal uvedbo večletnega programa, s katerim bodo digitalne vsebine v Evropi dostopnejše, bolj uporabne in bolje izkoriščene hkrati in s katerim bosta olajšani ustvarjanje in širjenje informacij na področjih javnega interesa.⁸

Programu *eContentplus* je evropska komisija odobrila 149 milijonov evrov. Spopasti se je moral z reševanjem večjih organizacijskih ovir in najti vrhunske tehnične rešitve za izboljšanje dostopnosti in uporabnosti digitalnega gradiva v večjezičnem okolju. Cilj programa *eContentplus* in njegovih nadaljevalnih projektov je ustvariti boljše možnosti za dostop do kakovostnih digitalnih vsebin kulturnih in znanstvenih virov in upravljanja le-teh ter visoko zmogljivo storitev v večjezičnem in multikulturnem okolju.⁹

Video Active

V okviru programa *eContentplus* je Video Active v letih 2006–2009 vzpostavil arhivsko bazo televizijske vsebine in drugih digitaliziranih sredstev programa, ki predstavljajo specifične nacionalne in kulturne teme in se nanašajo na drugo polovico 20. stoletja različnih evropskih držav. Projekt lahko razumemo kot prvi poskus odstranitve tehničnih ovir pri izmenjavi, poskus ureditve avtorskih pravic in vzpostavitev prakse, ki ustvarja večjezični dostop do televizijske dediščine Evrope na spletu. Zato je bila s sodelovanjem enajstih partnerskih arhivov vzpostavljena notranje interoperabilna¹⁰ platforma.

⁴ Ibid, str. 1.

⁵ Dabrowska: A conversation about EUscreen.

⁶ Ibid.

⁷ Ibid.

⁸ De Leeuw: European Television History Online, str. 6.

⁹ Ibid.

¹⁰ Interoperabilnost je sposobnost nesorazmernih in različnih organizacij ter sistemov za skupinsko delo, zato pa se je zaradi izredne raznolikosti institucij potrebno dogovoriti o obliki, protokolih, avtomatizaciji in doseganju rezultatov tako na ravni EU kot na ravni držav članic. Vir: Košti: Interoperabilna prihodnost.

Interoperabilnost je bila vzpostavljena tako na ravni katalogizacije kot na ravni videodostopa.¹¹

Kljub učinkovitosti portala Video Active pri zagotavljanju inovativnega dostopa do primerjalnih vsebin so rezultate projekta pokončali predvsem čas in družbene spremembe. Razvoj Evropske uni- je z novimi kulturnimi strategijami, novimi projekti in priključitvijo novih držav članic, hitre tehnološke spremembe, pravice do rabe avdio-vizualnih vsebin in nova pričakovanja ter zahteve uporabnikov so bili začetek konca projekta Video Active. V teh okoliščinah projekt ni bil v celoti vključen v Europeano, ki izvaja projekt Evropske digitalne knjižnice in omogoča raziskovanje in vpogled v velikansko zbirko digitalnih virov evropske kulturne dediščine muzejev, knjižnic, arhivov in avdio-vizualnih zbirk.¹²

EUscreen

Pozitivni dosežki projekta Video Active so obnovljeni v projektu EUscreen (2009–2012), ki zagotavlja večjezični in multikulturni dostop do dediščine televizije, a se sooča tudi s preostankom nekaterih še nerazrešenih izzivov. Projekt si prizadeva za standardizacijo in zagotavlja tehnične rešitve, potrebne za doseganje interoperabilnosti med avdio-vizualnimi zbirkami v Evropi, kot tudi in predvsem za interoperabilnost z Europeano samo. Zanj EUscreen prinaša nepogrešljivo količino avdio-vizualnih vsebin. EUscreen znotraj Europeane deluje kot omrežje, ki povezuje znanja iz vse Evrope na področju tehnologij, arhiviranja in digitalizacije, vprašanja človekovih pravic, uporabe arhivskega gradiva in razvijanja poslovnih modelov za trajni dostop do avdio-vizualnih vsebin.¹³

Oblikovanje interoperabilne povezljivosti na različnih ravneh je nedvomno predstavljalo velik izziv projekta EUscreen. Sposobnost za skupinsko delo različnih organizacij zahteva dogovarjanja o skupnem sistemu beleženja podatkov, skupnih protokolih, avtomatizaciji in doseganju skupnih, celovitih rezultatov.

V obdobju projekta Video Active so bili metapodatki še vedno razpršeni, tehnična povezljivost je bila skoraj nična, vsebine so bile močno omejene zaradi pravic do uporabe, potencialna izobraževalna vrednost je bila nejasna in zato ni bila uporabljena.¹⁴

Cilj projekta EUscreen je doseči povezljivo digitalizirano zbirko gradiva televizij, ki bi spodbujala odkrivanje in raziskovanje evropske televizijske dediščine. Tehnična povezljivost in standardizirano katalogizirano vnašanje podatkov sta ključna za povezljivost različnih zbirk evropskih televizijskih hiš. Arhivsko popisovanje je v posameznih državah in institucijah različno, vzrok pa so tako gospodarski, tehnološki, kulturni kot tudi zgodovinski razlogi. Gre za raznovrstne popise programske vsebine, različne sheme klasificiranja podatkov (tukaj bi izpostavila predvsem definiranje žanra) in kulturno določene variabilne ocene in opise vrednosti arhivskega gradiva, ki je dodan popisu za potrebe nadaljnje uporabe.¹⁵

Izkušnje projekta Video Active so pokazale, da je uporabnost avdio-vizualnih vsebin odvisna predvsem od dodatnih informacij prostora in časa. Uporabnik si je sicer lahko ogledal gradivo na portalu, vendar je ogled takšne vsebine brez kulturnega in stvarnega konteksta ostal nerazumljen. Uporabnik je bil postavljen pred oviro, ki onemogoča dojeti celosten potencial predstavljenega gradiva.¹⁶

Izzivi projekta EUscreen

Kontekstualizacija – dodatne informacije prostora in časa

Za interpretacijo vsebine televizijskega gradiva je potrebno kaj več kot zgolj in samo dostop do vsebinskega gradiva. Kljub času in trudu projekta Video Active je bilo še vedno premalo spletnega televizijskega gradiva s širšim kontekstom ali vsaj vsebinskim okvirom, potrebnim za razumevanje vsebine.¹⁷

Projekt EUscreen je za rešitev te težave razvil različne scenarije za uporabo evropske televizijske dediščine v različnih kontekstih (raziskave, učenje, prosti čas in ponovna ustvarjalna raba) na podlagi povpraševanja bodočih uporabnikov. Med uporabniki je bila izvedena raziskava, ki je morebitne uporabnike povprašala, katere vsebine zahtevajo, kako naj bi bile dostopne in kakšen je njihov način iskanja. To je bilo potrebno, saj so raziskave dotlej osrednjo pozornost namenjale predvsem številu uporabnikov in ne toliko njihovem profilu, strokovnemu zaledju ali željam uporabnika.¹⁸

¹¹ De Leeuw: European Television History Online, str. 6, 7.

¹² Ibid, str. 7.

¹³ Ibid.

¹⁴ De Leeuw: European Television History Online, str. 7.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Ibid.

¹⁷ De Leeuw: European Television History Online, str. 7.

¹⁸ Ibid.

Eden od pomembnih rezultatov posvetovanja z uporabniki je pokazal uporabnikovo potrebo po vsebinski kontekstualizaciji gradiva in po smiselnem ustvarjanju povezav z gradivi.¹⁹

Zaščita pravic intelektualne lastnine

Tehnološka zmogljivost spleta in nova socialna omrežja uporabniku omogočajo, da vsebine izkoristi in ponovno kreativno uporabi v drugih spletnih okoljih. Zato se bistveno bolj zapletejo tako pravice do rabe kot avtorske pravice. Avdio-vizualni arhivi in institucije s sedanjimi pogoji v zvezi s pravicami do uporabe avdio-vizualnih vsebin ne dovoljujejo proste kulturne produkcije in distribucije, ki bi potekala zunaj skrbno nadzorovanih okoliščin.²⁰

Obstaja več rešitev te pravne omejitve. Prva je nedvomno ustvarjanje posebnih virtualnih prostorov za ponovno uporabo avdio-vizualnih vsebin iz vse Evrope, kjer potekata izposoja in nadaljnja raba v skrbno nadzorovanem virtualnem prostoru. Drugi način (in tega uporablja tudi projekt EUscreen) pa omogoča, da se izognemo nenadzorovani reprodukciji videovsebin. To je uporaba različnih scenarijev za ponovno ustvarjalno rabo televizijskega materiala. Ti scenariji so oblikovani izključno za uporabo vsebin za izobraževalne namene, strokovne študije in znanstvene refleksije.²¹

Televizijska dediščina in kulturna zgodovina

Upoštevanje arhivske spremembe, je čas, da spoznamo: razširitev na spletu dostopne evropske televizijske dediščine pomeni naslednjo, novo stopnjo kulturne zgodovine. Na nov način se prepletajo ekonomske, politične, kulturne in tehnološke plati razvoja. Novi pristop poraja nova vprašanja in nove raziskovalne izzive. Primeri takšnih nedognanosti so nedvomno zgodovinski status predstavljenega digitaliziranega gradiva, predhodne zahteve za izvedeno digitalizacijo in novi pogled na televizijski arhiv kot razstavní in reprezentativni prostor sodelujoče institucije na spletu; z digitalno predstavitev izbranega gradiva sta nastala nov in preoblikovan dosedanjí teoretični koncept televizije in njen zgodovinski pomen.²²

Televizija zaznavno sodeluje pri oblikovanju identitete, tako nacionalne, evropske, kot tudi seve-

da globalne. Identiteto, sicer sporni koncept, lahko v najboljšem primeru označimo kot nekakšen skup, ki vključuje skupinsko in individualno identiteto hkrati ter tisto, ki jo ustvari televizija. K sooblikovanju identitete televizija in njen program pripomoreta s številnimi televizijskimi vsebinami: s prenosi, regionalnimi programi, distribucijo vsebin svetovnih formatov, s televizijskim orisom nacionalne zgodovine, športnimi prenosi... Te televizijske vsebine so bile v preteklosti širši javnosti na voljo samo kot neposredni prenosi. S prihodom tehnologije VHS in kasneje programov DVD so bile vsebine posnete in na voljo za ogled pozneje. Občasno so si te vsebine ogledali televizijski zgodovinarji in strokovni sodelavci, ki jim je bil deljen dostop. Nekatere televizijske hiše so, preden se je pojavil multimedijški spletni portal z dostopnimi vsebinami, kolektivni spomin na pretekle dogodke spodbujale z uporabo lastnega televizijskega materiala.²³

Kar je televizijsko dediščino do digitalizacije ohranjalo »živo«, je bil spomin tistih, ki so si televizijske vsebine ogledali v prenosu. Televizijska vsebina pa je z digitalizacijo in projekti, kot je EUscreen, ob vsakem trenutku na voljo širši javnosti. Uporabnik portala, nekdanj gledalec te vsebine, sedaj sprejema programsko vsebino kot zgodovinski predmet, kulturno dediščino, oprijemljivo materialno gradivo. Pred digitalizacijo tega ni mogel storiti, saj mu gradivo ni bilo dostopno ali vidno kot tako. Televizijska dediščina je šele pred kratkim postala dostopna javnosti in je v zavesti gledalca ter uporabnika pričela pridobivati status kulturne zgodovinske dediščine.²⁴

Zdaj, ko smo se začeli zavedati pomena evropske televizijske dediščine na spletu, kaj bomo naredili z njo? Zavedati se moramo, da se je z dostopom programskih vsebin televizije na spletu, teoretična definicija televizije precej spremenila. Postala je aktiven element pri ustvarjanju zgodovinskega spomina. Predstavitev evropske televizijske dediščine na spletu poraja vprašanja o primarnem bistvu televizije. Spletna predstavitev televizijskih vsebin, bodisi polnih programskih bodisi posameznih posnetkov se na več načinov razlikuje od analognega televizijskega programskega sporeda. Spletna predstavitev televizijske vsebine je izvzeta iz okvira neposrednega prenosa, programske vsebine in terminskega načrta tistega dne ter splošnega komunikacijskega vzorca tistega časa in prostora. Pravzaprav lahko govorimo o novem konceptu

¹⁹ Ibid.

²⁰ Ibid.

²¹ De Leeuw: European Television History Online, str. 7.

²² Ibid, str. 2.

²³ De Leeuw: European Television History Online, str. 3.

²⁴ Ibid, str. 4.

televizije, o spletni televiziji. Morda pa smo končno le izrabili vse zmožnosti prvotnega obsega televizije, pogledali čez meje. To je bilo včasih odvisno od tehnološke zmožljivosti posameznih televizijskih postaj. V digitalni dobi je ta ideal postal toliko bližji s pojmom povezovanja, ki ga vzpostavljajo spletne televizijske platforme in drugi portali.²⁵

Evropski avdio-vizualni arhivi

Z nastankom novih tehnologij in z digitalizacijo so izbrane vsebine arhivskega gradiva avdio-vizualnih institucij postale dostopne veliko širšemu občinstvu na spletnih platformah, kot je EUscreen, ali v t. i. digitalnih knjižnicah. Gre za omejen dostop v zasebno zbirko avdio-vizualnih institucij.

Zakaj omejen? Zavedati se moramo, da je izbor predstavljenega gradiva v prvi vrsti selekcioniran. Da je vsebina prikazana na spletu, je potrebno preoblikovati lastno, »zaprto« arhivsko zbirko televizijskega gradiva v »odprto«, reprezentativno predstavitev na spletu. To je naloga številnih ustvarjalcev in marsikaterega posrednika. V dogajanje posegajo knjižnice, televizijske postaje, uporabniki, imetniki pravic, tehnološki razvoj, kulturne potrebe, diskurz kulturne dediščine, zgodovinarji, dokumentalisti in drugi strokovnjaki. Gre za dinamično razmerje in neverjeten preplet vseh sodelujočih. Predstavljena televizijska dediščina projekta EUscreen je predmet selekcije, ki je bila načrtovana na začetku projekta, torej konec leta 2009.²⁶

In kakšen je položaj v arhivih? Kako se lotiti selekcije gradiva? Kakšen je dostop do arhivskega gradiva in v kakšnem stanju je to? To so le nekatera vprašanja, ki si jih lahko zastavimo, preden se podamo v avdio-vizualni arhiv. In zdi se, da se kljub avdio-vizualni instituciji ne moremo izogniti delu s papirnim arhivskim gradivom. To je v vsakem – tudi televizijskem – arhivu urejeno drugače. Zgodovina zapisana na avdio-vizualnih nosilcih je razdrobljena, televizijsko gradivo si je namreč mogoče ogledati na neobstoječih kasetah U-matic ali VHS, peščica stvari je digitalizirana, veliko programskih vsebin je že izginilo. Gre za izjemno težaven postopek pri pridobivanju dostopa do razdrobljenih programskih vsebin, želja po celostnem vpogledu v zbirko arhiva pa se zdi neuresničljiva.²⁷

EUscreen in nadzorovano okolje nadaljnje rabe avdio-vizualni vsebin – Virtualna razstava

Konec marca 2012 smo prišli v sklepno obdobje projekta EUscreen, ko smo projektu dodali novo, a dolgo načrtovano funkcionalnost, ki omogoča reorganizacijo dane vsebine portala v nove kontekste in s tem nov način odkrivanja bogate evropske kulture dediščine.

22. in 23. marca 2012 je bila v Pragi za sodelujoče v projektu organizirana strokovna delavnica, na njej pa je bila predstavljena delovna verzija Virtualne razstave. Sodelujoči smo se preizkusili v oblikovanju razstave in odkrivali funkcijske zmožnosti programa.

Kot izjemna storitev portala EUscreen je Virtualna razstava namenjena predvsem raziskovalcem medijev, partnerjem, sodelujočim v projektu in vzgojno-izobraževalnim delavcem. Virtualna razstava ponuja izjemne možnosti za predstavitev vsebin v novem sobesedilu, opremljeno z lastnimi stališči in utrjeno z izbranimi poudarki. Na prvi pogled deluje kot ena izmed medijskih knjižnic znotraj portala, kjer lahko uporabnik v nasprotju z izoblikovanimi tematskimi sklopi shranjuje poljubno izbrane vsebine na enem mestu. Vendar je izbrana vsebina na tej točki pripravljena za nadaljnjo obdelavo. Z urejevalcem izbrane vsebine televizijskega arhivskega gradiva predstavimo iz novega zornega kota in osvetlimo plati, ki so morda manj vidne med množico gradiva glavnega portala. Še posebej simpatični pa sta možnost za sodelovanje več avtorjev in ustvarjenje skupne virtualne razstave.²⁸

Urejevalec izbrane vsebine omogoča nastavitve različnih umetniških podlag razstave in različno postavitev vsebine. Tako se lahko sprehajamo po straneh in beremo o gradivu stran za stranjo, avtor nam lahko vsebino predstavi primerjalno ali pa se odloči za niz vsebin, eno za drugo. Virtualna razstava je zasnovana kot knjiga s kratko izbrano pripovedjo. Vsebuje manjše število strani, tako da je virtualni sprehod med izbrano vsebino obvladljiv, reprezentativen in poučen. Na straneh se odkriva izbrana avdio-vizualna vsebina z opisnim besedilom, z morebitnimi zunanji povezavami za izčrnejšo poglobitev tematike in oznakami, ki nas povedejo nazaj na glavne vsebine portala, kot so videoposnetki, slike, zvočni posnetki ali dokumenti v obliki PDF. Videovsebine, ki so dodane virtualni razstavi, lahko preuredimo in opremimo z oznakami na časovni premici, ki so povezane z besedilom (t. i. »tagging«), videovsebino je mogoče izre-

²⁵ De Leeuw: European Television History Online, str. 8.

²⁶ Ibid, str. 2.

²⁷ De Leeuw: European Television History Online, str. 3.

²⁸ Vanbuel: Building Virtual Exhibitions.

zati, naslovno sličico videa na novo izbrati, video lahko spremenimo naslov itd. Pripomoček oblikovanja nam omogoča neizmerne možnosti za obdelavo podatkov.²⁹

Zadnji dve strani razstave sta tako imenovana »credit page«, torej stran, ki vsebuje seznam izvirnega gradiva s portala EUscreen in usmerja obiskovalca do izvirnikov na glavnem portalu, in »curators corner«, torej kotiček ustvarjalca, kjer so zabeležena morebitna opažanja in kratka predstavitev ustvarjalca.³⁰

Urejanje in ustvarjanje virtualne razstave je mogoče v paru ali skupini, tudi na daljavo, v kolikor so oblikovalci med seboj dodani kot skupni ustvarjalci razstave. Mogoče je tudi urediti posebne pravice do dostopa za posamezne soustvarjalce. Ti lahko pripomorejo k ureditvi razstave ali pa izključno le opazujejo potek izdelave ter podajo svoje mnenje. Seznam dejavnosti nam ponuja vpogled v dogajanje urejanja razstave, kjer je zabeleženo, kateri izmed soustvarjalcev je dodajal ali spreminjal vsebino razstave. Funkcija predogled omogoča pogled v končno izoblikovano razstavo pred objavo. Ob ustvarjanju razstave je ta po prednastavitvah privzeta kot zasebna, to pa pomeni, da jo vidijo samo avtor in soustvarjalci, ki so del ekipe oblikovalcev. Takoj ko je status virtualne razstave spremenjen v javnega, je virtualna razstava vidna na spletnem portalu EUscreen in dostopna širši javnosti.³¹

Virtualna razstava je preprosta za uporabo in priročno orodje za oblikovanje učne ure ob uporabi različnih metodoloških pristopov poučevanja, ki vključuje ponovno uporabo arhivskega gradiva. Storitve je za zdaj na voljo zgolj za sodelujoče partnerje pri projektu EUscreen, kmalu pa bo popolnoma integrirana v portal EUscreen in v uporabo širši javnosti.

Sklep

Konec septembra 2012 se je izteklet triletni projekt EUscreen. Idejni vodje in ustvarjalci projekta kljub temu ne počivajo. V ostri konkurenci za pridobitev evropskih sredstev so evropski komisiji predložili novi up, projekt EUscreenXL. Glavni poudarek projekta EUscreenXL, ki bo delo nadaljeval na podlagi dosežkov EUscreena, ostaja enak. Gre za združevanje vsebin za Europeano; del vsebin bo kontekstualno opremljen s podatki in informacijami, druge bodo namenjene za potrebe

različnih skupin uporabnikov. Ponudniki vsebin bodo uporabljali mešan pristop pri obdelavi vsebine: izmenjavo že obstoječih metapodatkov in videovsebin na institucionalnih spletnih straneh v evidenco Europeane in izbiro vsebin za tako imenovane osnovne zbirke v EUscreenXL, ki bodo kontekstualno podprte s kulturnim in materialnim ozadjem in na voljo uporabniku za nadaljnje inovativne storitve.

Projekt EUscreen se torej srečuje s številnimi izzivi. Prvič na tehnološki ravni povezovanja metapodatkov in vsebine, drugič na pravni ravni, rabi pravic, ki omogočajo uporabnikom raziskovanje in ponovno uporabo spletnih vsebin v nadzorovanem okolju in tretjič, na ravni razumevanja spletne vsebine evropske dediščine televizije. Za soočanje z izzivi na vseh treh ravneh je potrebno tesno sodelovanje med televizijskimi institucijami, njihovimi arhivisti in strokovnimi sodelavci.

Danes, v tretjem letu projekta, lahko z malce več distance opazujemo prehod avdio-vizualne dediščine iz okvira institucionalnega arhiva v reprezentativno digitalno kulturo dediščino. Avdio-vizualni arhivi so sicer vseskozi delovali kot notranji institucionalni arhivi. Gradivo so zaščitili, ohranili njegovo analogno obliko in vnesli v podatkovno bazo. Vendar so podatkovne zbirke v posameznih arhivih različne, dostop do njih je omejen. Glede na njihov zaklenjeni status te vsebine niso bile dostopne širši javnosti.

Program *Contentplus* Evropske unije, v okviru katerega deluje EUscreen, sicer ne podpira digitalizacije, ampak selekcijo izbire, obogatitev metapodatkov, reprezentativnost in namen, kar izboljšuje prepoznavnost in širjenje avdio-vizualnih vsebin. Dostop do vsebin je zgolj prva stopnja. Vsebina je namreč celostna šele takrat, ko jo umestimo v prostor in čas in imamo na voljo dovolj podatkov, da odgovorimo na vseh pet znamenitih vprašanj: kdo, kaj, kdaj, kje in zakaj.

Viri in literatura

Viri

About EUscreen: <http://www.euscreen.eu/about.html> (Pridobljeno: 15. 3. 2012).

Dabrowska, Anna: A conversation about EUscreen: 8 Questions to Marco Rendina. (2011). http://blog.euscreen.eu/?page_id=2091 (Pridobljeno: 9. 3. 2012).

De Leeuw, Sonja: European Television History Online: History And Challenges. V: *Journal of European television history and culture*. Making Sense of

²⁹ Ibid.

³⁰ Ibid.

³¹ Vanbuel: Building Virtual Exhibitions.

Digital Sources Vol 1, (2012), št. 1, str. 3–11. <http://journal.euscreen.eu/index.php/jethc/article/view/876/900> (Pridobljeno 4. 4. 2012).

Košti, Stoja: Interoperabilna prihodnost (2010). http://www.monitorpro.si/si/_detajl/?id=41186 (Pridobljeno: 5. 1. 2011)

Vanbuel, Mathy: Building Virtual Exhibitions with Video from European Archives (2012). http://news.media-and-learning.eu/files/Media-and-Learning_News_2012-04_EN.pdf#nameddest=euscreen (Pridobljeno: 13. 4. 2012).

Zusammenfassung

EUROPAPROJEKT EUSCREEN WER, WAS, WO, WANN UND WARUM

Das größte Problem der europäischen Fernseharchive ist der verbindungslose und unvereinbare Zugang zu audiovisuellen Inhalten. Wenn wir einmal die nationalen und europäischen Dimensionen

des europäischen Fernseherbes ganz verstehen wollen, ist die Beseitigung dieser Schwierigkeiten und der Zugang zu den Fernsehinhalten von zentraler Bedeutung. Die Digitalisierung ist ein Schritt in die richtige Richtung. Sie brachte eine größere Offenheit der Radio- und Fernseh- und Filmarchive. Jedoch ist der Zugang in Europa noch immer beschränkt vor allem aufgrund der Fragen der Technologie, der Autorenrechte und der Undefiniertheit der Daten. Aufgrund der ungleichen technischen Standards und der unterschiedlichen Metadaten scheint ein Austausch über die Grenzen noch immer unmöglich. Der Schutz des geistigen Eigentums und die weitere Verwendung der Inhalte verkomplizieren die ohnehin schon schwierigen Verhältnisse der Anpassung der audiovisuellen Archive noch zusätzlich und auf besondere Weise. Trotzdem steht das Europaprojekt EUscreen den Herausforderungen, die eine erneuerte archivarisches Denkweise, die Archive einem breiteren Publikum zu öffnen und das Archivmaterial aufzuwerten, darstellen, erfolgreich gegenüber.